

РЕГУЛЮВАННЯ ТА ІНФРАСТРУКТУРНА ПІДТРИМКА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

*Проф., д-р екон. наук О.О. Завгородня, аспірант В.Г. Жмуренко
Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро,
Україна*

Міжнародна торгівля є найдавнішою, історично першою формою міжнародних економічних відносин, що заснована на розвитку міжнародного поділу праці, абсолютних та порівняльних конкурентних перевагах національних економік [1]. У сучасний період вона опосередковує рух третини ВВП світу та охоплює близько 80% міжнародних економічних відносин світ-системи (рис. 1).

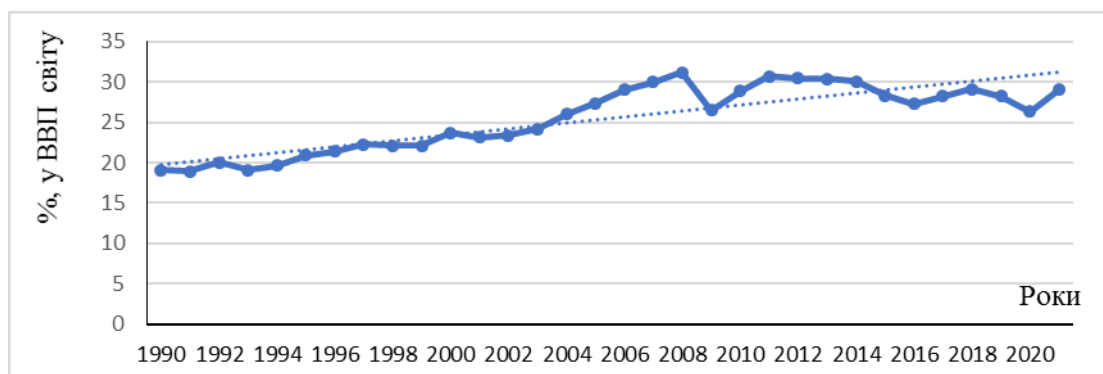

Рисунок 1 – Глобальна динаміка експорту товарів і послуг, у % до ВВП світу, 1990-2021 рр. [2]

Міжнародна торгівля є визнаним рушієм економічного зростання та каталізатором соціально-економічного розвитку [1]. Про її роль у стимулюванні економічного зростання свідчать емпіричні дослідження, що підтверджують істотну додатну кореляцію темпів зростання ВВП і темпів зростання експорту (рис. 2).

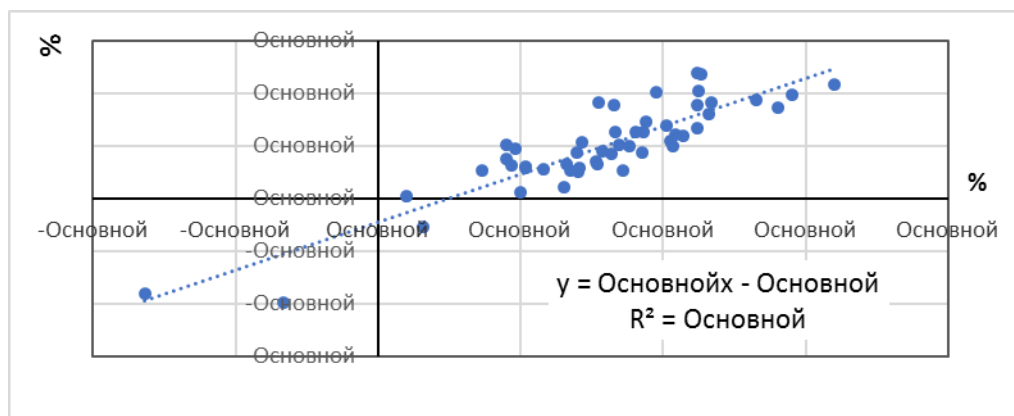

Рисунок 2 - Кореляція між темпами зростання ВВП світу (y %) та темпами зростання обсягів міжнародної торгівлі (y %), 1990-2021 рр. [2]

Експортно-імпортні операції стимулюють більш ефективно використання внутрішніх ресурсів, національні резиденти отримують можливість задовольняти потреби в сировині, капітальних та споживчих товарах, технологіях, які не виробляються місцевими підприємствами або виробляються з високими витратами, нарощувати виробництво з урахуванням попиту світового ринку на ті товари, щодо яких вони мають порівняльні переваги спеціалізації. Додатковий попит допомагає подолати вузькість внутрішнього ринку, збільшити ефект економії від масштабів виробництва завдяки доступу на більш ємні та номенклатурно різноманітні ринки.

З позицій національного господарства та національних резидентів участь у міжнародній торгівлі набуває форми зовнішньої торгівлі і складається із оплачуваних вивезених з країни та ввезених до країни товарів і послуг із врахуванням реекспорту та реімпорту.

У фаховій літературі актуальною та досить поширеною є проблематика зовнішньоторговельної діяльності й напрямів її удосконалення на як різних структурних рівнях глобальної економічної системи, так і в контексті інфраструктурної підтримки суб'єктів господарювання, підвищення ефективності відповідних міжрівневих взаємодій та державної торгової політики [3-4].

Зазначимо, що сучасна цільова функція регулювання зовнішньої торгівлі є мультикомпонентною. У найбільш агрегованій конфігурації вона містить три взаємопов'язані складові: 1) ефективне використання та розширене відтворення економічного потенціалу країни формування й розвиток ендогенних підойм сталого розвитку за рахунок залучення національної економіки в систему світового поділу праці з огляду на її міжнародні конкурентні переваги й відповідну спеціалізацію; 2) диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків, що сприятиме зниженню рівня залежності національної економіки від монопольних каналів імпорту товарних позицій та географічної монопсонії каналів збуту; 3) забезпечення рівноваги внутрішнього ринку та додатного сальдо платіжного балансу, мінімізація негативних дестабілізаційних впливів зовнішньої торгівлі на динаміку валютного курсу.

Реалізація зазначених цільових настанов відбувається на одночасно на мікро-, мезо- та макро- рівнях макроекономічної системи й передбачає відповідну когерентність зусиль та ресурсів, узгодженість як інтересів державного та недержавного секторів економіки, так і знаходження компромісу між національними інтересами та політико-економічними інтересами зовнішніх стейкхолдерів.

Держава (в особі органів законодавчої та виконавчої влади в межах їх компетенцій) у механізмі регулювання зовнішньої торгівлі на центральному та місцевому рівнях представлена сукупністю інституцій, що:

- встановлюють і забезпечують дотримання норм, умов і правил поведінки національних резидентів в сфері міжнародних економічних

відносин, створюють комфортне інституційне середовище для організації та провадження самостійної легальної прибуткової міжнародної економічної діяльності;

- відповідають за прогнозування та презентацію суспільству альтернативних варіантів інтеграції національної економіки у глобальний економічний простір та його регіональні осередки, за організацію процедури їх суспільної експертизи;

- з огляду на стратегічні національні інтереси у відповідному інтеграційному контексті визначають пріоритети та цілі міжнародної торгівлі і політики, визначають її засади та інструменти реалізації, рівень протекціонізму;

- у межах промислової та інноваційно-інвестиційної політики здійснюють комплексний стимулюючий вплив на розвинені фактори національної конкурентоспроможності та випереджального розвитку;

- сприяють формуванню у потенційних учасників міжнародних економічних відносин спільного бачення проблем та перспектив співдіяльності, пошуку консенсусного “знаменника” при творенні нових ідей-цінностей, при проєктуванні та запуску ланцюгів співпродукування вартості та доданої вартості;

- підтримують прогресивні форми міжнародного співробітництва, заохочують альянсові міжнародні ініціативи суб’єктів господарювання, тощо.

Державна координаційно-регуляторна активність формується під впливом міжнародних торговельних умов та вимог, що визначаються на рівні міжнародних організацій та міждержавному рівні відповідно до укладених угод в межах співробітництва з іншими країнами. У сфері повноважень держави залишаються тарифні та нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі, які реалізуються в розрізі визначеного напрямку зовнішньоекономічної політики.

Недержавні органи в системі регулювання зовнішньоторговельної діяльності представлені безпосередніми суб’єктами зовнішньоекономічної діяльності (підприємствами, організаціями, установами), операторами організованих товарних, організованих фондових та регульованих грошових ринків, торговельними палатами, асоціаціями, спілками, іншими організаціями координаційного типу та інфраструктурного призначення, що на комерційних, некомерційних чи змішаних (частковий госпрозрахунок) засадах надають різноманітні послуги із забезпечення та підтримки ЗЕД.

Самоврядна інституція (організація) координаційного типу – виразник і захисник суспільних та / або колективних інтересів певних соціально-економічних груп, транслятор та лобіст певної колективної позиції щодо актуальних інституціональних та законодавчо-нормативних новацій в сфері зовнішньоекономічної діяльності, який водночас сприяє їх розробці та упровадженню. Залежно від міру узгодженості інтересів у взаємовідносинах

із державою відповідний сегмент може займати колабораційну, нейтральну або опортуністичну позицію.

Роль спеціалізованих самоврядних інституцій переважно зводиться до аутсорсингового надання інфраструктурної підтримки суб'єктам зовнішньоторговельної діяльності, організації діалогу «влада - бізнес» та модерації відповідних взаємовідносин, що у підсумку сприяє підвищенню ефективності та результативності експортно-імпортних комерційних операцій підприємницького сектору, скороченню трансакційних витрат та непродуктивних витрат часу при бізнес-комунікаціях, колабораціях B2B, B2G і G2B. Серед спеціалізованих інституцій в Україні найбільш впливовими є Експортно-кредитного агентство та Національна торгово-промислова палата.

У формального та неформального громадського сегменту є власна сфера компетенції у впорядкуванні міжнародних економічних відносин, яка стрімко розширюється у міру розвитку і підвищення самосвідомості та самоврядності громадянського суспільства. Йдеться про заповнення його "білих плям", що за певних причин знаходяться поза дією ринкових механізмів саморегулювання та непідвладні державі; про допомогу владі у знаходженні оптимального балансу в тріаді критеріальних принципів "ефективність, справедливість, стабільність" при розробці й реалізації національної моделі зовнішньоекономічної політики; про безпосередню участь у експертно-аналітичних процедурах відбору регіональних (місцевих) та національних пріоритетів, зменшення рівня суб'єктивізації й підвищення якості відповідних рішень.

Висновки. Необхідність врахування інтересів та потреб всіх рівнів зацікавлених груп стейкхолдерів під час формування та реалізації національної моделі зовнішньоторговельної політики обумовлює доцільність колаборації та неперервного активного публічно відкритого діалогу між бізнесом, державними та недержавними інституціями. Передумовою знаходження компромісу, загальним знаменником узгодженості інтересів мають стати імперативи ефективного використання і розширеного відтворення економічного потенціалу України за рахунок її залучення в систему світового поділу праці та мінімізації ризиків національній економічній безпеці.

Посилання

- 1 Міжнародна торговельна діяльність: підручник / За ред В.В Рокочої. Київ: ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК", 2018.698 с.
2. World Bank national accounts data. URL: <https://data.worldbank.org>
3. Сучасна міжнародна економіка: підруч. [Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Золотарьова О.В. та інші]; за ред. В.М. Тарасевича. Дніпро: ПБП «Економіка», 2019. 386 с.
4. Ксендзук В.В. Механізми формування та реалізації державної зовнішньоторговельної політики України: монографія. Житомир: Житомирська політехніка. 2020. 352 с.